

Fokemengdens bevegelse i Romsdalen fra eldre tid til nutiden..

Det er en almindelig lov for folkemengdens bevegelse i vort land, at den beveger sig fra s. til n. og fra v. til ø. eller rettere fra kysten og inn mot landet. Da denne lov kan iakttas så langt tilbake i tiden som sikker historie går, så er der også all grunn til å anta, at den har gjeldt også i de forhistoriske tider.

Denne lov henger på det nøieste sammen med naturforholdene og er til en vis grad en naturlov.

At folkemengden har beveget sig fra syd til nord viser all historie oss og sælig arkeologien. Erfaringen fra vår egen tid, viser det samme; ti enten går folkestrømmen mot nord for å befolke nordnorges, særlig Finmarkens ødeliggende vidder ; ja i de allersiste år er Svalbard kommet til, og også her er der et stort tomrum å fylde.

Blandt alle nutidens historikere er det enighet om, at vårt land i den grå oldtid, tusinder av år, før vår tidsregning bebyndte, har over Danmark og det sydlige Sverige trenkt inn i vårt land fra Mellemeuropa av og langsomt befolket kyststrekningen og de ytre fjordmunderinger og herunder skudt enkelte arme op langs de større elve og insjøer inn i østlandets slettebygder. Det er meget mulig, at denne folkebølge har oppløst sig i en flerhet av folkebølger som fulgte efter hinannen med større eller mindre mellemrum. Der er meget, som her ikke ennu er opklart, således spørsmålet om Jærens befolkning og ennu mer om Mørekystens bebyggelse, som efter de siste funn synes å ligge lenger tilbake enn de fleste andre steder.

Det er ikke min hensikt å gå nærmere inn herpå; jeg vil fastslå en kjensgjerning. Således har da også Romsdalen op tatt den folkestrøm, som beveget sig langs kysten nordover, og det merkelige er, at strømmen så tidlig har nådd hitop at der må ha bodd mennesker allerede på den tid, som man i historien betegner som pelebygningernes og kjøkkenmøddingernes tid. Men denne befolkning her holdt til ved de ytterste øer utenfor Romsdalskysten og har vært bundet til havet og sjøen.

At folkebevegelsen har gått denne vei skyldes naturforholdene; det var den eneste farbare vei; overalt ellers stengtes fremkomsten av høie fjelle, elver, vande og store skogstrekninger. Men dernæst må alltid de gunstigere stillede egne befolkes før de mindre gunstige; derfor middelhavslandene før Nordsjøens og Østersjøens bredder.

Det er samme lov, som gjelder for bevegelsen fra kysten mot innlandet. Fremkomsten stengtes av skog og fjell eller andre naturhindringer. Men hertil kommer en annen hindring. Det var lettere for datidens mennesker å opholde livet ved sjøen, havet, enn inne i landet. Sjøen skaffer menneskene lettere den fornødne næring enn jorden. Især spiller skjell og muslinger her en stor rolle og så fisken.

Hvad nu særlig Romsdals fylke angår, så er det klart, at de første beboere må være kommet langs kysten søndenfra; senere kan der også være kommet enkelte søndenfra gjennom Gudbrandsdalen; men det tilhører en senere tid.

Fra kysten begynde folkestrømmen efterhånden å spre sig

og fordele sig inn gjennom fjordene; men det gikk langsomt; ti disse primitive folk var bundet til havet og fortrolig med næringslivet her ; men kom de bort fra havet, blev det vanskelig for dem å bestå; de måtte da ha nådd et noget høiere kulturtrin. Derfor gik det lang tid hen, førend folkebølgen nådde inn til de indre fjordbygder og dalene.

Vi mangler alle opgaver over folkemengdens størrelse i Romsdalen i middelalderen. Da kong Olav den hellige kristnede Romsdalen måtte det hele fylke nøie sig med fylkeskirken på Veøy Der har således vært en fast befolkning, men ret stor kan den vel neppe ha vært. Omkring 100 år senere blev den nye forsvarslov vedtatt på gulatinget, hvorefter hele fylket skulde bestå av 8 ottinger, som hver skulde stille et langskib. Men at Romsdals fylke hadde folkemagt og evne til å bemande 8 langskibe, synes lidet trolig, Rimeligvis nådde de sålangt omkring et århundrede senere eller kanskje noget senere. Til å bemande et langskib, en 25 snekker, utkrevedes minst en 80 à 100 mann, men så mange våben føre menn fandtes det vel neppe og så skulde jo kun hver 7de mann rykke ut. Hvorledes det nu i virkeligheten forholdt sig hermed, så er det ialfall ikke mulig å slutte noget bestemt om folkemengdens størrelse.

Det første nogenlunde sikre vidnesbyrd om folkemengdens størrelse har vi i tiendemanntallet fra 1516, som svarer til tiendemanntallet for 1521 i Hordaland. Her er således opført alle bønder, som betalte skatt, som i dette tilfelle utgjorde en tiendedel av hans formodede inntekt.

Efter dette manntal skulde der være tilsammen i Romsdals fylke 323 skattepliktige bønder. Professor Sars regnede med 10 personer for hver skattepliktig ; jeg er tilbøielig til å anta, at tallet er vel lite; men det er best å beholde, det, da det er kommet i bruk. Der skulde således være en befolkning av 3230 personer; da der må være enkelte, som ikke er tellet med vil jeg for sikkerhets skyld regne med 3300 personer. I 1910 var folketallet i Romsdal fogderi 27 695 altså over 8 gange så meget.

Fylket var således tyndt befolket i forhold til nutiden. Der er en mengde gårde, som nu findes, men ikke fandtes da, og som således som regel må være yngre enn nevnte år. Men

den største forskjell er dog, at antallet av bruk er så meget mindre dengang enn nu. De fleste gårde hadde kun 1 bruk og der var meget få som hadde 3 bruk eller mer.

Men ennå merkeligere er det å se forskjellen på folketallet ved kysten og inne i landet.

Således var Bud, som kun var en mindre del av en otting, det folkerikeste distrikt i hele Romsdal, idet det hadde 66 skattepliktige personer medens Bolsøy eller Fanne otting kun hadde 21. Sunds otting hadd 52 skattepliktige medens Rødvenfjords otting kun hadde 28. Ona, som kun er en mindre ø, hadde 16 opsittere.

Man ser det samme også i de to andre fogderier. Grip hadde således 48 skattepliktige, medens Surendalen kun hadde 20.

I Sunnmør vil man finne, at hele indre Sunnmør er ytterst tyndt bebygget. Nordalen har kun få garde og Geiranger næsten helt borte, medens de ytre skibreder er forholdsvis tett befolket.

Det er således øiensynlig at ved utløpet av middelalderen var tyngden av befolkningen i Romsdal fogderi samlet ved kysten, medens de indre fjorde og dale var meget tyndt befolk et Store strekninger var folketomme. Således var hele Osmarken en umåtelig skogstrekning, en almenning, hvor enhver kunne forsyne sig efter behag.

Den første folketelling i vort land er det såkalte prestenes manntal som Titus Bulck efter Kanselliels opdrag fikk istand 1664-1666. Fogdene skulde også levere fortegnelse; men disse er i almindelighet av mindre verd sammenlignet med presternes. Men det er ingen fullstendig folketelling; det er kun menn over 12 år, som er talt. Kvinnerne regnede man ikke med, da de formentlig var unyttige skabninger. Men tross alle sine mangler må vi være fornøiet med å ha fått dem. Norge var ikke kommet lenger i kultur ennå. I Rom hadde man for 1664 år siden en fullstendig folketelling, men sålangt kom vi først i 1801.

Efter denne ufullkomne telling er folkemengden i Romsdalen i 1664-66 beregnet til 11 980 personer. Det kan bemerkes, at folketallet er beregnet av historikeren Sars til i 1645 å ha utgjort omkr. 6 561. I det første hundredår efter 1521 skulde

således folkemengden næsten ha fordoblet sig og i det annet hundredår videre næsten fordoblet sig. Bevegelsen synes således å ha vært temmelig svak, men jevn; en fordobling på 100 år.

I 1769 hadde vi en virkelig folketelling, den første i vårt land, hvor alle taltes med. Det fandtes da å være 10 483. Folketallet er senket med omkring 1500 mennesker. Det må forekomme oss merkelig og det kan være, at tellingen har vært unøyaktig; men så meget som det her gjelder kan det i hvert fall ikke ha vært. Folketallet har i hvert fall ikke gått frem.

Så haves folketellingen i 1801 der utviste et antall av 12 493. Nu stiger det jevnt opover; i 1865 er det 23 553; i 1900 var det 26 872. I hundredeåret steg det med over det dobbelte.

O. Olafsen.